

УДК 730(477.87).7.037

Петро ХОДАНИЧ,*доцент, кандидат педагогічних наук,
Закарпатський інститут
післядипломної педагогічної освіти,
м. Ужгород, Україна***ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНЕ
ВІДТВОРЕННЯ ПОСТАТІ ПИСЬМЕННИКА
В ЗАКАРПАТСЬКІЙ СКУЛЬПТУРІ
XX – ПОЧ. XXI СТОЛІТТЯ**

Ходанич П. М. Художньо-образне відтворення постаті письменника в закарпатській скульптурі XX – поч. XXI століття. Досліджується зображення постаті письменників у скульптурі Закарпаття XX-XXI ст. на прикладах творчості скульпторів Е. Самовольського, О. Мондич, М. Поповича, М. Михайлюка, М. Беленя; залежність свободи творчого вибору митця від процесів політичної нестабільності, перебування краю в межах Австро-Угорщини, Чехословаччини, СРСР і піднесення ідеї національного відродження в умовах незалежної України; специфічні особливості художньо-образного відтворення образу письменника в станковій та монументальній пластичі, а також роль держави у формуванні культурного простору.

Ключові слова: станкова і монументальна скульптура, творчий процес, художній образ письменника, політична ситуація, Австро-Угорщина, Чехословаччина, СРСР, Україна.

Ходанич П. Н. Художественно-образное воспроизведение фигуры писателя в закарпатской скульптуре XX – нач. XXI века. Исследуется изображение личности писателей в скульптуре Закарпатья XX-XXI ст. на примерах творчества скульпторов Э. Самовольского, А. Мондич, М. Поповича, М. Михайлюка, М. Беленя; зависимость свободы творческого выбора художника от процессов политической нестабильности, пребывания края в границах Австро-Венгрии, Чехословакии, СССР и подъема идеи национального возрождения в условиях независимой Украины, специфические особенности художественно-образного воссоздания образа писателя в станковой и монументальной пластике, а также роль государства в формировании культурного пространства.

Ключевые слова: станковая и монументальная скульптура, творческий процесс, художественный образ писателя, политическая ситуация, Австро-Венгрия, Чехословакия, СССР, Украина.

Hodanych P. Artistic and imaginative writer figures in the Transcarpathian sculpture XX – early XXI century. We investigate image figures writers in Transcarpathia sculpture XX-XXI centuries, the works of sculptors E. Samovolskyi, A. Mondych, M. Popovych, M. Mykhailiuk, M. Belen; creative freedom of the artist dependence on selection processes of political instability, the dependence of freedom of the creative artist from the selection processes of political instability, when the land stayed within the boundaries of Austria-Hungary, Czechoslovakia, the Soviet Union and the rise of the idea of national revival in the independent Ukraine; specific artistic features artistic and imaginative writer in image reproduction easel and monumental plastic, as well as the role of government in shaping the cultural space.

Keywords: easel and monumental sculpture, creative process, the character of the writer, political situation, Austria-Hungary, Czechoslovakia, the USSR, Ukraine.

© Петро Ходанич, 2015

Постановка проблеми. Творчість письменника полягає у творенні художньо-образного світу в слові. Специфіка слова у його необмежених зображувальних можливостях, художнє слово вважається «нетлінним мистецтвом», тому літературні твори стали одними з найбільш надійних і випробуваних часом носіїв досвіду духовного життя народів у історичному вимірі. Закономірно, що скульптурні зображення майстрів слова – поетів та філософів, з'являються вже в античному світі одночасно зі скульптурами правителів і військових. Римський портрет започаткував художньо-стильові особливості відображення реальної людини залежно від характеру її діяльності. Зображуючи імператорів, сенаторів чи високих військових скульптори задля посилення образу використовують атрибути влади, як-от: кінь, трон, зображення бога-покровителя, дорогий одяг і обладунки, жезли, зброю, що підтверджувало ідею могутності і безмежжя влади, служіння державі, піднесення постаті володаря над простолюддям.

Однак подібна символіка неможлива при зображенні майстрів слова, позаяк єдиними атрибутами їх діяльності були стилос чи перо. Перевагою поетів чи філософів над плебсом є не влада, а особливі розумові здібності. Античні портрети Гомера, Сократа, Арістотеля, Сенеки, Цицерона демонструють особливий інтерес скульпторів до відтворення психологічного стану портретованих, що спричинило й особливість художньо-образного відтворення у характерних позах думаючої людини, порухові голови, виразі обличчя, зосередженому погляді, переважанні зображення відкритого тіла над драперією, що символізувало багатство душі.

Зображення мислителя вже в античні часи мислилося як – це своєрідна рецепція вдячності суспільства за його творчість, в якій відобразилося саме суспільство, рівень його культури. Пам'ятники письменникам стали прообразами духовного становлення сучасних політичних націй. Так статуя Шекспіра в Лондоні – це свідчення світової слави англійської літератури та театру, статуя Вольтера в Парижі – символ французького Просвітництва, а пам'ятники Т. Шевченку у Києві чи Вашингтоні – символи визнання української нації у світі.

Актуальність нашого дослідження зумовлена відсутністю у вітчизняному мистецтвознавстві аналітичних праць, які б висвітлювали процес створення образу письменника у пластичному мистецтві найзахіднішої території України – Закарпаття, яке упродовж XX ст. кілька разів змінювало свої кордони (Австро-Угорщина, Чехословаччина, Карпатська Україна, Угорщина, СРСР), щоб нарешті стати частиною Соборної України. Політична нестабільність впливала на творчість скульпторів, практично протилежні ідеології кожної з названих держав диктували, а вірніше – заперечували і знищували творчі набутки як самих письменників так і скульпторів попереднього періоду.

Таким чином творчість скульпторів Закарпаття отримала різні оцінки.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Найбільш поміркованими працями радянського пе-

ріоду з питань крайового мистецтва слід вважати альбоми творів «Изобразительное искусство Закарпаття» [1], «Образотворче мистецтво Закарпаття» Г. Островського, «Василь Свида» В. Мартиненко [3]. У наш час вийшли друком альбоми творів М. Михайлюка [4], Б. Коржа [5], І. Маснюка [6], М. Беленя, М. Поповича. Цінну інформацію несуть енциклопедичні видання [7], опубліковано статті з питань вивчення пластичного мистецтва краю І. Небесника, М. Ходанича, А. Коприви, П. Ходанича, Л. Біксей. Однак відсутні монографії, дисертаційні дослідження із зазначеної проблематики.

Мета статті – дослідження процесу увіковічнення визначних письменників у закарпатській станковій та монументальній скульптурі ХХ – початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес визнання творчості письменника – це складна і значно довга за часом система оцінок його творів колегами по перу, літературною критикою, читачами, узгодження різноманітних поглядів на його творчий доробок часто протилежних поглядів певних соціальних, політичних груп, ідеологій щодо розуміння культурно-історичної місії письменника, ролі його світоглядних поглядів у суспільному взаєморозумінні, становленні духовного образу нації, вкладу в літературу загалом.

Історія літератури знає чимало замовних поем, од і пасквілів, романів, драматичних творів, які мали за мету прославлення одних можновладців і приниження їх противників. Однак суть високої літератури не у словослав'ї, а у художньо-образному зображенні духовного світу людини, викриття і засудження недоліків у житті співвітчизників, відтворення у слові національної пам'яті, пропаганді перспектив суспільного розвитку. Письменник за характером творчості скоріше бунтар, духовний лідер нації, що не завжди до вподоби можновладцям. Шекспірівське «бути чи не бути», як і Шевченківське «борітеся – поборете» стали символами епохи, але викликали обурення противників свободи. У античному Римі Вергілія визнавали як великого поета, голову увінчували лавровими й золотими вінками слави, його бюсти прикрашали палаци, але варто було поетові виступити проти імператора, як його було вигнано зі столиці в далеку Дакію.

Подібна доля спіткала багатьох прогресивних письменників, але час відділяє справжню літературу від словесної мішури. В історії народів залишаються мислителі, у чиїх творах відображено стихію національного буття, вічного протистояння добра і зла, адже саме у боротьбі протиріч відбувається формування єдиних духовних цінностей нації.

Процес суспільного визнання письменника може тривати роками, десятиліттями. Підсумком цього є видання і популяризація його творів, увіковічнення пам'яті у вигляді меморіальної, монументальної чи станкової скульптури. Так, у 1903 р. в Полтаві було відкрито пам'ятник І. П. Котляревському (ск. Л. Позен) – автору безсмертної поеми «Енеїда», яка вперше вийшла друком ще далекого 1795 р. Відкриття монументу стало своєрідним сигналом

національного відродження України, до Полтави приїхав цвіт української культури – І. Франко, М. Коцюбинський, Л. Українка, В. Стефаник, М. Лисенко.

Закарпатоукраїнська земля віками знаходилася під володіннями угорськими та австрійськими, згодом чехословацькими. При цьому закарпатські русини-українці творили свою духовність у слові, відомі переклади на старослов'янську XVI-XVII ст. «Королівське євангеліє» Стан. Граматика, «Колочавське євангеліє» дяка Лугоша. Особливо спалахнуло духовне життя після наполеонівських війн у переддень європейської «весни народів» 1848-1849 рр. Нову літературу творять В. Довгович, О. Духнович, О. Павлович, А. Добрянський, І. Раковський та ін. Місцеві художники залишили їх графічні портрети, однак про виготовлення дорогих скульптурних зображень не могло бути й мови. Австро-угорська влада пропагувала духовні цінності виключно титульних націй.

Історію увіковічнення у мистецтві пластики письменників на Закарпатті започатковано з нагоди урочистостей відзначення 100-ліття з дня смерті відомого угорського поета, професора ужгородської гімназії Габора Дойко (1769-1796). Ідею відкриття пам'ятника запропонували гімназисти, які відшукали у 1892 р. забуту могилу поета на цвинтарі Кальварія. Гімназистів підтримав директор гімназії, мер Ужгорода М. Фінціцкі, єпископ Ю. Фірцак, граф Й. Терекі, які й організували збір коштів на встановлення пам'ятника у сумі 1300 угорських крон. Спочатку планували звести бронзове погруддя, але згодом зійшлися на виготовленні монумента з італійського мармуру, що привело до збільшення кошторису на 800 крон. Автором пам'ятника став уродженець Великого Березного Едмунд Самовольський (1878-1914). Він закінчив 4 класи Ужгородської гімназії, згодом – Ужгородську керамічну школу, а фахову освіту скульптора здобував у Будапешті, Італії, Німеччині та Франції [7]. Самовольського Е. можемо вважали зачинателем закарпатської монументальної скульптури.

Пам'ятник Габору Дойко встановили перед щойно зведеним у стилі псевдокласицизму будинком гімназії на набережній Малого Ужа. Скульптор мабуть, добре знався на літературі і створив монументальний, а водночас дуже камерний образ поета-романтика. Поясне зображення поета ніби виривається з глиби мармуру, його голова схиляється до правого плеча, погляд спрямовано увись, у бік Карпат, гори – це улюблене середовище для романтиків. Скульптор акцентує увагу на лівій руці поета, яка припала до щирого серця, тоді як у правиці поет тримає перо. Чітка академічна пластика, м'яка фактура поверхні мармуру створюють враження легкості і душевності, відчувається, що скульптор досконало володіє різноманітними прийомами творення пластики, знаннями анатомії та психології. Пам'ятник Габору Дойко – це одна з кращих робіт ще молодого, але вже добре знаного в Угорщині скульптора, вихідця із Закарпаття. У 1903 р. в Будапешті він здобуде право на встановлення монумента борцям за свободу і виконає для цього кількадесят фігур генія угорської літератури Ш. Петефі.

У 1946 р., незабаром після входження краю до складу СРСР, компартія розпочала боротьбу з «буржуазним минулим Закарпаття». Пам'ятник поету було віднесено до цієї групи і демонтовано, на п'єдесталі встановили бетонний бюст Леніна. Тільки зусиллями відомого краєзнавця П. Сиви монумент було перенесено у сховок обласного краєзнавчого музею. У серпні 1991 р. рішенням Ужгородської міської ради погруддя Габора Дойко було повернуто на попереднє місце (нині хімічний факультет УжНУ). Нині – це одна з історичних пам'яток міста.

Після входження Закарпаття до складу Чехословаччини закарпатські українці зуміли налагодити власне духовне життя. За умов демократичної влади приходить нове розуміння й усвідомлення творчої спадщини діячів минулого. Культурно-освітня громадськість у 1920-1930 рр. активно обговорює заслуги перед своїм народом письменників О. Духновича, Є. Фенцика, О. Митрака, А. Кралицького, А. Добрянського. Виникає ідея увіковічнення їх у скульптурі.

За цю працю взялася О. Мондич (1902-1973) [7]. Фахову освіту вона здобула у художньо-промисловій школи та Академії образотворчих мистецтв у Празі (1925). У 1926 р. на замовлення громади міста Ужгорода молода мисткиня виконала у мармурі бюст поета, редактора відомого часопису «Листок» Євгена Фенцика (1844-1903). Монумент було урочисто відкрито у сквері між синагогою і Руським театром. О. Мондич творчо підійшла до трактування постаті Є. Фенцика. За фахом він був парохом з Турянської долини, але мисткиня зобразила його не в попівських обладунках, а цивільному одязі, тільки довга розкішна борода нагадує священницьке походження портретованого, а водночас підкреслює його впевненість, мудрість, що націлена у майбутнє. Через два роки О. Мондич встановила подібний бюст публіцисту і політику А. Добрянському в Михайлівцях, паралельно працюючи над бронзовим монументом президенту Чехословаччини Г. Т. Масаріку для Ужгорода (відкрито у 1928 р.). Ще одним творчим здобутком О. Мондич став мармуровий бюст письменнику О. Митраку в Мукачеві (1931).

Вершинним твором у творчості мисткині загалом став монумент О. Духновичу в Пряшеві (1933). Філософія художнього трактування у зверненні до вічного образу – дитина, яку мудрий дорослий випроводжає у невідомий світ. Мудрий дорослий – О. Духнович, а дитина – школяр з книжкою в руці. Скульпторка трактує образ письменника як людини, яка знаходиться у своєму часі, коли основна інтелігенція краю була представлена священнослужителями, які й заклали основи знань для наступного покоління. Тому вбрання О. Духновича священниче, а хлопчик одягнутий у цивільне – таким є художньо-образне трактування зміни поколінь інтелігенції – від церковнослужителя до світської людини.

Позаяк постать письменника є своєрідним символом утвердження певної ідеології, то після возз'єднання Закарпаття з УРСР (29 червня 1945 р.)

компартійна ідеологія нав'язує думку, що саме радянська влада принесла у цей край культуру, освіту і добробут. Серед справжніх позитивів стало створення Ужгородського університету, обласних філій спілок письменників та художників, відкриття нових бібліотек і шкіл, а разом з цим – перегляд культурної спадщини минулого краю, заборона греко-католицької церкви, до кола так званих «буржуазних націоналістів» відносять багатьох письменників XIX ст., членів Товариства українських письменників та журналістів, створеного у 1930 р. за ініціативи В. Гренджі-Донського в Ужгороді. У 1947 р. звинувачують у шпигунстві і засуджують на 25 років ув'язнення голову Закарпатської філії Спілки письменників України А. Патруса-Карпатського (реабілітований у 1956 р.). Письменникам нав'язують «єдино правильний творчий метод – соцреалізм». У післявоєнний час закарпатські письменники друкують свої твори в Києві та Москві, їх твори відзначаються високими літературними преміями, однак література краю розцінюється як маргінальна, а вихід на міжнародні обрії можливий тільки «посередством руського язика».

З утвердженням радянської влади на Закарпатті почав діяти запропонований ще Леніним «план монументальної пропаганди». Головним об'єктом зображення стали образи вождів пролетаріату, генералів, меморіали воїнам-визволителям, водночас широко пропагується російська література і культура загалом. На міських площах, перед правліннями колгоспів, названих на честь пролетарського письменника, появляються погруддя та постаті засновника «соцреалізму» Максима Горького. За відсутності пам'ятників українським літераторам, ці скульптури мали підтверджувати вторинність української і, зокрема, крайової літератури.

Серед цих пам'ятників мистецькою довершеністю виділяється хіба бюст О. Пушкіну в Ужгороді (1989), встановлений до річниці смерті поета в скверіку, названому на честь поета. Художньо-образне втілення вирізняється граціозністю, скульптори – закарпатські митці М. Попович і М. Санич зобразили поета в час творчого натхнення.

На зорі хрущовської відлиги відбуваються певна орієнтація на залучення до державного керівництва місцевих кадрів, перейменування колгоспів, артілей та шкіл, названих іменами Сталіна і його посібників, на більш сприйнятні й навіть національно орієнтовані. Позаяк розуміння національного у свідомості радянсько-партійного керівництва мало чітку класову окраску, то чи не єдиною постаттю, достойною увіковічнення, було визнано Т. Г. Шевченка, тим паче що наближалось його 150-ліття. Так, на території Закарпаття появляється кілька скульптурних зображень Кобзаря, які, однак, не мають особливої мистецької цінності.

За умов тоталітарного радянського режиму про увіковічнення пам'яті у вигляді встановлення пам'ятників іншим видатним українським, а тим паче крайовим літераторам не могло бути й мови. З 1945 до кінця 1980 рр. в крайовій пластиці зображення письменників є скоріше винятком. Так, з іні-

ціативи обласної письменницької організації встановлено меморіальні дошки Ю. Гойді (1963), Ф. Погушняку (1970), М. Томчанію (1974) на фасадах будинків в Ужгороді, де мешкали ці літератори. Їх автором став І. Гарапко (1910-2002). Він також виконав медальєрні рельєфи для надмогильних пам'яників цим письменникам. Випускник Художньо-промислової школи у Празі, митець сповідував мистецькі прийоми академічної скульптури, його рельєфи відзначаються детальною проробкою деталей обличчя, намаганням заглянути у духовний світ портретованих.

У 1980 р. активізується духовне життя, будується новий драмтеатр, палац школярів, творчі спілки поповнюють незаангажовані «соцреалістичними» впливами митці молодшого покоління. Керівництво області змушене прислухатися до духовних потреб і вимог творчих спілок. Таким чином в обласному центрі появляється ряд меморіальних дощок письменникам. М. Попович виконує меморіальну дошку відомому у краї культурно-освітньому діячеві й фольклористу П. Лінтуру (бронза, 1980), П. Бідзіля – письменнику М. Тевельову (мідь карб., 1982).

У 1970-1980-х рр. в галузі станкової скульптури творчий інтерес до образу письменника виявляють переважно молоді митці. М. Белень створює серію творів медальєрного мистецтва діячів зарубіжної та вітчизняної культури. Серед них – і медалі із зображенням Данте, Шекспіра та інших письменників. У круглій пластиці Т. Данилич створює шаржові зображення в теракоті поета П. Скунца (1978), сатирика Ф. Кривіна (1979), П. Ходанич – портрет письменника І. Сільвая (дерево, 1972), Б. Корж – бюст О. Маркуша (гіпс тон., 1982), портрет І. Чендея (1985). Меморіальні дошки Т. Шевченку (1989) і В. Гренджі-Донському (1990) в Ужгороді виконує І. Маснюк (1943 р. н.).

У добу національних змагань українців за незалежність, що почалася після проголошення М. Горбачовим у 1985 р. так званої «перестройки і гласності», громадськість області виступає за встановлення в Ужгороді монумента Т. Шевченку. Щойно створена обласна філія Фонду культури України зібрала значні кошти для встановлення монумента, однак гроші освітян, лікарів, громадських організацій, підприємств на хвилі девальвації рубля знецінилися – встигли провести тільки відкритий конкурс на проект пам'ятника. У ньому взяли участь закарпатські скульптори М. Попович, Б. Корж, М. Белень, М. Михайлюк, а також кілька митців з Києва та Львова.

Із здобуттям незалежності України відбувається своєрідний сплеск інтересу до фундаторів української національної ідеї. Виникає суспільна потреба в увіковічненні їх пам'яті. У результаті кількох етапів конкурсу монументу Кобзареві право на встановлення монумента отримав М. Михайлюк (1944 р. н.). Пам'ятник було урочисто відкрито на прощі Народній 9 березня 1999 р.

Закарпатський скульптор запропонував свою філософію образу Т. Шевченка як національного пророка, який зумів не тільки вписати своє ім'я в

світову літературу, але подібно до імен Сократа чи Арістотеля, з якими асоціюється антична Греція, ім'я Шевченко асоціюється у часі і просторі з Україною. Тому Кобзар одягнений у модерний одяг своєї історичної епохи, але на його плечах – тога античного аристократа. Духовний аристократизм, мудрість поета підкреслює його порух уперед, схрещені на грудях міцні, трохи гіперболізовані руки. Бронзова постать постає на сірому граніті і гарно вписується у простір площі (арх. В. Лезу). Національна ідея, яка превалює у творчості українського генія, відображена в написі на монументі цитатою із «Заповіту» «Обнімітєся, брати мої...» і відомим автографом Т. Г. Шевченка.

М. Михайлюк створив для Ужгорода й пам'ятник А. Волошину (2003). Сидяча постать президента Карпатської України трактується як монумент історичній постаті, видатному українському політичному діячеві, сувій паперу в правиці – закони Карпатської України, піднята рука – благословення на щасливу долю своєму народу.

У 1991 р. Ужгородська міська рада за ініціативи депутатської фракції «Позиція», членом якої був і автор цього дослідження, виступає за перейменування прокомуністичних назв міських вулиць, знесення пам'ятника Леніну на площі Народній (була його імені), повернення на попереднє місце пам'ятника угорському поету Габору Дойко, дає дозвіл на встановлення бронзової статуї угорському поету Ш. Петефі на площі його імені, що була подарована Ужгороду містом Будапештом. Невдовзі міськрада оголосила конкурс на зведення в обласному центрі монумента О. Духновичу. У конкурсі, який проводився у три етапи, взяли участь М. Белень, Б. Корж, В. Олашин, М. Попович, П. Бідзіля, Й. Пал. Перше місце вибороли випускники Київського художнього інституту скульптор М. Белень і архітектор С. Шолтес.

Після великих дискусій монумент було вирішено встановити перед щойно зведеним драмтеатром. М. Белень зробив акцент на історичній постаті О. Духновича, у його розумінні цей культурно-освітній діяч і письменник є втіленням епохи слов'янського будительства, могутня бронзова постать спрямована вперед, але міцно тримається вітцівської землі, постать немов тримається за неї широкими фалдами священницького одягу. У лівій руці він несе книгу – як символ знань і духовності, а правою благословляє народ. Монумент відкрито у 1997 р. Ще один пам'ятник О. Духновичу цей скульптор виконав для м. Мукачеве (2004).

Своєрідним творчим досягненням М. Беленя став пам'ятник зачинателю новітньої української літератури на Закарпатті В. Гренджі-Донському в м. Міжгір'ї. Філософська ідея цього монумента полягає у глибокому внутрішньому зв'язку творчості письменника з рідною Бойківщиною. Погруддя, немов беркут, впевнено сидить на високому постаменті, обличчя письменника натхненне, він дивиться на високі гори, його належність до краю підкреслює вишиванка. На тій же Міжгірщині, в с. Колочава М. Белень встановлює бронзове поруддя І. Ольбрахта (2000) чеський письменник, автор творів про За-

карпаття постає як європейський інтелігент, що підкреслюється його костюмом, краваткою, він немов приглядається до перехожих, вишукує своїх прототипів. Творчою вдачею скульптора стала й меморіальна дошка фольклористу П. Лінтуру в с. Горонда (2010).

Образ письменника посів особливе місце у творчості Богдана Коржа [5]. Уже дипломною роботою у ЛІДПМ, виконаною під керівництвом одного з провідних майстрів львівської школи Д. П. Крвавича, стала поколінна статуя поета Дмитра Вакарова. Пам'ятник планували встановити перед міським краєзнавчим музеєм в м. Хусті, однак за браком коштів триметрова модель так і не була переведена в твердий матеріал. У творчому доробку виконані у круглій пластиці портрети письменників І. Чендея (1985), О. Сливки, О. Маркуша, І. Ольбрахта, а також низка медальєрної пластики із зображеннями письменників. Творчим досягненням митця став бюст О. Пушкіна перед школою його імені в Мукачеві (1998). Поет у розумінні Б. Коржа – це романтична постать, людина, яка живе поезією, реальний світ для поета – тільки джерело натхнення. Ще однією творчою вдачею митця стало погруддя І. Франка для с. В. Бичків (2005 р, бронза, грант).

Особливе місце у творчому доробку скульптора посіла меморіальна пластика. У 1988 р. він виконує перше подібне замовлення – меморіальну дошку письменнику О. Маркушу для рідного м. Хуст. З того часу на рахунок митця більше двадцяти творів подібного типу, які прикрашають будинки як на Закарпатті, так і в Угорщині, Єгипті, Хорватії. Серед них меморіальні дошки, виконані в бронзі: письменникам Лесі Українці (2002, Єгипет, м. Олександрія), І. Чендею (2007, с. Дубове), О. Сливці (2009, с. Золотарево), І. Долгошу (2011, Ужгород), Ф. Потушняку (2013, Ужгород), театральним діячам і драматургам Є. Шерегію і Ю. Шерегію (2012, Ужгород), та ін. Як і у медалях, скульптор особливе значення надає не тільки схожості, але акцентує на психологічних рисах, підкреслює певну професійну спрямованість портретованого, використовуючи різноманітні атрибути у вигляді книг, пер, рукописів, державних та релігійних символів, архітектурних елементів тощо.

Висновки і перспективи. Результатами дослідження стала систематизація знакових досягнень закарпатської скульптури в зображенні і увіковіченні постаті письменника. Розглянуто історію встановлення кращих творів монументального мистецтва на території краю, зроблено спробу аналізу художньо-образного втілення постаті письменника як духовного поведиря нації, звернуто увагу на полікультурність краю і залежність творчості скульптора-монументаліста від державницької ідеології.

Художньо-образне відтворення постаті письменника в закарпатській скульптурі ХХ – поч. ХХІ століття – це своєрідне відображення політичного, національного, соціокультурного стану суспільства. Під тиском національно свідомої частини соціуму

попри активний державницький спротив скульптори Закарпаття звертаються до постаті письменника, у краї було встановлено ряд пам'ятників письменникам, їх образи відтворені в круглій пластиці і медальєрному мистецтві. Особлива увага до письменників як творців національного відчувається у часи становлення незалежної України, на хвилі національно-патріотичного піднесення у краї встановлено ряд пам'ятників, меморіальних дошок.

Запропонована тема дає широку перспективу дослідження закарпатської монументальної та станкової скульптури як у руслі зазначеної теми (література), так і культури загалом. Виходячи з обмежених рамок статті, поза увагою автора залишилися твори багатьох митців, зокрема І. Бровді, В. Романа, М. Колодко, П. Матла та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Изобразительное искусство Закарпатья: Альбом / Вст. ст. Й. Й. Бокшай. – М.: Советский художник, 1973.
2. Островський Г. Образотворче мистецтво Закарпаття. – К: Мистецтво, 1974.
3. Василь Свида: Скульптура: Альбом. / Авт вступ. ст., упоряд. В. В. Мартиненко. – К: Мистецтво, 1987.
4. Михайло Михайлюк. Молитва душі / Упоряд. Л. Михайлюк, статті І. Небесник, О. Голубець, І. Голод, П. Бідзіля, А. Ковач. – Мукачево: Карпатська вежа, 2003.
5. Богдан Корж: Скульптура. / Передм. О. Гаврош. – Ужгород: Вид О. Гаркуші, 2013.
6. 33 скульптури Івана Маснюка: Альбом. / Передмова, упоряд. М. Сирохман. – Ужгород: Вид-во О. Гаркуші, 2014.
7. Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. – Ужгород: Изд-во В. Падяка, 2001.
8. Химинець В. В., Басараб М. М. Історія Ужгородської гімназії (1613-2013). – Ужгород, 2007.